

3. Заруба В. Адміністративно-територіальний устрій та адміністрація Війська Запорізького у 1648-1782 рр. – Дніпропетровськ, 2007.
4. Універсали українських гетьманів від Івана Виговського до Івана Самойловича. – 2004.
5. Доба гетьмана Івана Мазепи в документах. – К., 2007.
6. Куриленко В. Переправа шведів та козаків біля Мезина і Свердловки (Краєзнавчі нотатки) // Сіверянський літопис. – 2002. – № 4.
7. Опис Новгород-Сіверського намісництва. – К., 1931.

Слесаренко О.О.

аспірант,

Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

РОЛЬ ЦЕНТРАЛЬНОЇ КОМІСІЇ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН У ЛІКВІДАЦІЇ НЕПИСЬМНОСТІ СЕРЕД ЕТНОСПІЛЬНОТ УКРАЇНИ (20-30-ТІ РОКИ ХХ СТОЛІТТЯ)

Успішність політичної пропаганди серед національних меншин рідними мовами вимагало ліквідації неписьменності серед них, відкриття мережі шкіл, профтехнічних закладів, робітфаків.

Якщо порівнювати грамотність найчисельніших етнічних спільнот УСРР у відношенні на тис. осіб населення, то станом на 1923 р. матимемо такі дані: серед українців на 1000 осіб грамотними були 283 чоловіки, серед росіян – 454, поляків – 601, євреїв – 551 та німців – 623. Як бачимо, коефіцієнт грамотності був невисоким, до того ж на селі справи були значно гірші ніж у місті [1, арк. 164]. 12 червня 1921 р. була опублікована постанова Раднаркому УСРР «Про боротьбу з неписьменністю». Відповідно до якої, усе населення республіки було зобов'язано вчитися українською, російською або іншою мовою за бажанням учня. Здійснення лікнепу доручалося Голівполітосвіті (головному політико-освітньому комітету республіки при Народному комісаріаті освіти). При ньому засновувалась надзвичайна комісія по боротьбі з неписьменністю (Грамченка) [2, арк. 18]. Нездатність держави забезпечити її фінансування, утім як і решти освітніх програм, вимагала залучення органів громадськості. Так, наприклад, на громадських засадах, проте під контролем держави було створено товариство «Геть неписьменність» (ТГН), до якого в 1924 р. перейшли координуючі функції лікнепу.

З моменту свого створення активно долучилася до участі у справі ЦКНМ, що легко простежується у планах роботи комісії на 1925-26 роки [3, с. 254]. У «Плані заходів, потрібних для подальшого поглиблення роботи, щодо забезпечення успішної самодіяльності національних меншин на Україні та найкращого їх обслуговування всіма урядництвами державного апарату, як в центрі, так і на місцях», окремим пунктом виділено необхідність розгортання лікпунктів для дорослих та підлітків, поширення мережі хат читалень та

сільбудинків. Наводились кількісні дані лікпунктів окремих національних меншостей станом на 1924-25, 1925-26 і 1926-27 роки. У середовищі єврейської спільноти станом на 1924-25 роки налічувалось 355 лікпунктів, у 1925-26 роках – 557, а у 1926-27 роках – 484; німецька етноменшина мала, відповідно, 163, 189 та 190 лікпунктів; польська – 89, 172, 133 лікпункти; болгари у 1924-25 роках мали 15 лікпунктів, у 1925-26 роках їх кількість зросла до 35, а у 1926-27 роках – жодного; серед татар на 1924-25 був лише 1 лікпункт, на 1925-26 роках –1; вірмени та асирійці мали лише по одному, а латвійці – 2 [4, арк. 7, 11].

Діяльність РНМ Наркомосу ЦКНМ не обмежувалась лише участю у процесі створення лікпунктів. Вони активно діяли і у напрямку забезпечення останніх учбовою літературою. Проте коштів на це не вистачало, відтак питання щоразу залишалось відкритим, його вирішення лягало на плечі низових органів чи громадськості. З метою попередження рецидиву неписьменності, тих хто навчався грамоті планувалося залучити до системи клубної роботи, насамперед до гуртків неписьменних. Через недостатнє фінансування її не вдалося реалізувати форсованим темпом до осені 1925 р., як це передбачалося у постанові [5, арк. 25, 32].

Рівень письменності на 1926 рік у євреїв становив 70%, німців і греків – 62,4%, росіян – 55,5%, поляків – 48,04% [6, с. 65]. Катастрофічне невиконання плану лікнепу серед національних меншин змусило РНМ при Наркомосі та ЦКНМ звернутися 15 жовтня 1927р. до всіх округових товариств «Геть неписьменність» із закликом активніше залучати до справи ліквідації неписьменності серед національних меншин не лише сили і кошти держави але й усю інонаціональну громадськість [7, арк. 80].

З метою отримання коштів на ліквідацію неписьменності з початку 1928 р. було введено самооподаткування населення на культурні потреби. Ухвалена директива жорстоко впроваджувалась у життя. Несплата певної суми у визначений термін тягнула за собою її стягнення у адміністративному порядку, наприклад засобом прилюдного продажу майна боржника. Нових поштовхом для лікнепу була постанова ВУЦВК і РНК прийнята влітку 1929 р. у зв'язку з початком соціалістичної реконструкції, яка зобов'язувала серед усього населення республіки віком від 14 до 35 років ліквідувати неписьменність протягом 1-3 років, залежно від соціального стану. Проте такий «штурм» давав здебільшого «дуті» кількісні показники [8, арк. 78]. Усупереч переможним реляціям з фронту боротьби з неписьменністю навіть офіційні звіти свідчили про незадовільний стан лікнепу серед національних меншин. На 5 грудня 1930 р. навчанням було охоплено лише 49% неписьменних і 58,4% малописьменних [9, с. 236].

За даними управління ТГН в Україні мережею лікнепу було охоплено на 1932 року 601635 неписьменних і малописьменних представників меншій. Хоч восени 1933 р. постанова 1929 р. була скасована з причин ліквідації неписьменності, але у січні 1934 р. XVII з'їзд ВКП(б) все ще визначав курс на остаточну її ліквідацію серед дорослого населення. Зокрема, було поставлено завдання перетворити у «республіку суцільної грамотності» УСРР. Незважаючи

на всі зусилля влади у галузі ліквідації неписьменності серед національних меншин перепис 1939 р. зареєстрував у республіці 85,3% неписьменних віком від 9 до 50 років, а в 1940 р. їх все ще було 14,7% [10, с. 151].

Закриваючи очі на офіційну статистику, компартійний режим проголосив ліквідацію неписьменності в цілому завершеною. З другої половини 30-х рр. ХХ ст., під приводом боротьби з націоналізмом відбувається різке згортання шкіл лікнепу національних меншин. Поряд із цим не можна не визнати, що попри обмеженість і заідеологізованість, політика лікнепу сприяла культурному відродженню національних меншин.

Список використаних джерел:

1. ЦДАВО України, ф.413, п. 1, спр. 2, 164 арк.
2. ЦДАВО України, 413, оп. 1, спр. 249, 201 арк.
3. Зібрання постанов уряду УРСР, 1921 р. – № 9 – 288 с.
4. ЦДАВО України, ф. 413, оп. 1, спр.163, 23 арк.
5. ЦДАВО України, ф. 413, оп. 1, спр. 253, 71 арк.
6. IV з'їзд незаможних селян України. – Харків, 1924. – 88 с.
7. ЦДАВО України, ф. 413, оп. 1, спр. 372, 217 арк.
8. ЦДАВО України, ф. 413, оп. 1, спр. 135, 78 арк.
9. Зібрання постанов уряду УСССР 1933 р. – № 23. – 366 с.
10. Зібрання постанов уряду УСССР 1929 р. – № 18. – 272 с.

Стасюк Н.І.

студентка;

Науковий керівник: Шпак Д.О.

кандидат історичних наук, доцент,

Миколаївська філія

Київського національного університету культури і мистецтв

ДОЗВІЛЛЄВІ ТРАДИЦІЇ ПІВДНЯ УКРАЇНИ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ.

Гірка праця – солодкий спочинок!

Український народ, один із найпрацьовитіших у світі, водночас вміє й весело, із запалом розважитись. Важливу роль грає відпочинок та дозвілля для людини, бо вона повинна мати вільний час, для задоволення потреби: духовної, психологічної та фізіологічної [1].

На жаль, на сьогоднішній день, міське населення здебільшого втратило смак до справжніх національних розваг, проте на селі ще вміють із розмахом погуляти. Спілкування з природою, активний відпочинок, що постійно перемежовується з допомогою по господарству, прогулянками лісом чи купанням у чистій гірській річці, тихі вечірні розмови або гучні народні